

CHALA TUG‘ILGAN CHAQALOQLAR VA ULARNI PARVARISHLASH

Yallaev Baxtiyor Xolmaxmatovich

Raxmonova Raxima Elboboyevna

Shahrisabz Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi

texnikumi terapiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Chala tug‘ilgan chaqaloqlar bu homiladorlik muddatining 37 haftasiga to‘lgunga qadar yoki badan og‘irligi 2500 grammdan kam bo‘lgan holda tug‘ilgan bolalarga aytiladi. Bu muammo butun dunyoda dolzarb bo‘lib, ko‘plab mamlakatlarda chaqaloq o‘limi va bolalar salomatligiga jiddiy ta'sir ko‘rsatadi. Statistika ma'lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha har yili millionlab chala tug‘ilgan chaqaloqlar tug‘iladi va ularning ko‘plari parvarish sharoitiga bog‘liq holda tirik qolish yoki rivojlanishida muammolar yuzaga keladi.

Kalit so‘zlar: chala tug‘ilgan chaqaloq, parvarishlash, neonatologiya, nafas olish muammolari, ovqatlantirish, asoratlari, immun tizimi, rivojlanish monitoringi, uyda parvarish qilish, davolash usullari.

Chala tug‘ilgan chaqaloqlar organizmi to‘liq shakllanmagan, ularning aksariyat hayotiy funksiyalari, jumladan, nafas olish, yurak faoliyati, termoregulyatsiya va ovqat hazm qilish tizimi rivojlanishining tugallangan bosqichida bo‘lmaydi. Jumladan, ularning terisi juda yupqa, yog‘ qavati deyarli rivojlanmagan, termoregulyatsiyasi zaif bo‘ladi, shuningdek, immun tizimi yetarli darajada faol emas. Bu ularni tashqi ta'sirlarga va turli infeksiyalarga nisbatan juda sezgir qiladi. Shu sababli, chala tug‘ilgan chaqaloqlarni parvarishlash o‘ziga xos yondashuv va maxsus e'tibor talab qiladigan muhim jarayon hisoblanadi. Chala tug‘ilgan chaqaloqlarning asosiy muammolari – nafas olishning buzilishi, yurak yetishmovchiligi, gipotermiya, infeksiyalar, qon aylanishining buzilishi va oziqlanish muammolari hisoblanadi. Bunday chaqaloqlar tez-tez nafas yetishmovchiligi sindromi, ichak nekrozlari, sepsis, qon ketishi kabi asoratlarga duch kelishadi. Shu bois ham ularning kundalik parvarishi va salomatligini nazorat qilish doimiy ravishda, mutaxassislar boshqaruvida amalga oshirilishi lozim. Chala tug‘ilgan chaqaloqlarni parvarishlashning eng muhim yo‘nalishlaridan biri – ularga to‘g‘ri haroratni ta‘minlashdir. Chaqaloq tug‘ilganidan keyin u issiqlikni tez yo‘qotadi, shuning uchun uni iliq va barqaror haroratli muhitda, inkubatorida yoki chuqur isitiladigan maxsus joylarda ushlab turish maqsadga muvofiqdir. Harorat doimiy nazorat ostida bo‘lishi, chaqaloq tana harorati pasayib ketmasligi kerak. Chunki gipotermiya chaqaloq holatini og‘irlashtiradi va boshqa asoratlarning rivojlanishiga sabab bo‘lishi mumkin.[1]

Mazkur chaqaloqlarning ovqatlanishi ham juda muhim ahamiyatga ega. Odatda, chala tug‘ilgan bolalarda emish refleksi, so‘rish va yutish harakatlari yaxshi rivojlanmagan bo‘ladi. Shuning uchun ko‘pincha ular maxsus zond orqali yoki parenteral oziqlantiriladi. Agar bola mustaqil ravishda emish va yutishga qodir bo‘lsa, onaning sutidan foydalanish eng yaxshi variant hisoblanadi, chunki ona suti chala bolalarning immun tizimini mustahkamlashda beqiyos rol o‘ynaydi va yuqumli kasalliklardan himoya qiladi. Qolaversa, ona suti orqali bola yetishmayotgan oziq moddalari, vitaminlar va fermentlarni oladi. Chala chaqaloqlarda nafas olish tizimi ham yetarlicha shakllanmagan bo‘lishi mumkin, shuning uchun ular maxsus nafasni qo‘llab-quvvatlash tizimlarga – kislorod terapiyasi yoki sun‘iy nafas oldirish apparatlariga muhtoj bo‘lishi mumkin. Doimiy ravishda oksigen darajasini, qon bosimini va yurak urishini nazorat qilish talab etiladi. Ko‘p holatlarda chaqaloqlarga birinchi kunlardan boshlab nafas olishni yengillashtiruvchi dorilar, inhalyatsiyalar, ko‘makchi texnologiyalardan foydalaniladi.[2]

Infektsiyalar chala tug‘ilgan bolalarda jiddiy muammolardan biri bo‘lib, ularni oldini olish uchun tozalik qoidalariga qat‘iy rioya qilish, barcha tibbiy asbob-uskunalarini sterilizatsiya qilish, chaqaloqqa qarovchilar shaxsiy gigiyena qoidalariga qat‘iy amal qilishlari juda muhim. Chala chaqaloqlar ko‘pincha immun tizimi to‘liq shakllanmagani sababli tezda yuqumli kasalliklarga chalinadi, bakterial yoki virusli infeksiyalar tez rivojlanadi va ularning asoratlari og‘ir kechadi. Shu sababli, chaqaloqlar maxsus izolyatsion xonalarda, xavfsiz sharoitlarda parvarishlanishi lozim. Chala tug‘ilgan chaqaloqlarni parvarishlash jarayonida ularni har tomonlama kuzatib borish, hayotiy ko‘rsatkichlarini muntazam nazorat qilish juda muhim. Har bir chaqaloq individual tarzda muammolarni boshdan kechiradi, shuning uchun tibbiyot xodimlarining har biriga alohida yondashuvi, holatini to‘g‘ri baholashi va o‘z vaqtida zaruriy choralarni ko‘rishi asosiy ahamiyatga ega hisoblanadi. Shu bilan birga, bolaning ham, onaning ham psixologik holatiga e‘tibor berish lozim.[3]

Chala chaqaloqlar uchun xonada haroratni 32-34°C atrofida, havoning nisbiy namligini esa 60-70% darajasida ushlab turish tavsiya etiladi. Chaqaloq terisi doimo tekshirib boriladi, terining rangida va namligida o‘zgarishlar kuzatilsa darhol tibbiy yordam ko‘rsatiladi. Ko‘pchilik chala chaqaloqlarda sariqlik holati uchraydi, bunday hollarda ko‘pincha fototerapiya usulidan foydalaniladi. Kundalik o‘shish dinamikasini qayd etib borish, kilogramm ortishi yoki yo‘qligini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Parvarish jarayonining muhim bir qismi – gigiyenani saqlashdir. Chaqaloq bezi doim toza bo‘lishi, terisi parvarish qilinishi, specik gigiyenik vositalardan foydalanish zarur. Kichik bolalarda teri osti to‘qimalarining zaifligi va teri yupqaligi infeksiyalar uchun “kirish eshigi” hisoblanadi. Yuvinish jarayoni o‘ziga xos yondashuv talab qiladi, har qanday ta’sirga ehtiyot bo‘lish zarur.[4]

Har bir neonatolog va hamshira chala tug‘ilgan chaqaloq bilan ishlayotganda o‘z bilim va ko‘nikmasini amalda to‘g‘ri qo‘llashi, faol kuzatish, barcha o‘zgarishlarni vaqtida sezish va samarali harakat qilish qobiliyatiga ega bo‘lishi juda muhim. Ayni paytda zamonaviy texnologiyalardan, yangi medikamentoz preparatlardan, diagnostika va davolash usullaridan samarali foydalanish ham yuqori natijalarga olib kelishi mumkin. Chala chaqaloqlarni uyga chiqarishda ota-onalarga maxsus ko‘rsatmalar beriladi. Uyda bola uchun maxsus harorat va namlik sharoitlari, tozalik, gigiyena, ovqatlanish rejimi, zarur holatlarda tibbiy nazorat amalga oshiriladi. Chala tug‘ilgan bolalarni uy sharoitida ham keyingi rivojlanishi, o‘sishi, vazn orttirishi, immuniteti va har xil asoratlarni rivojlanishi doimiy tibbiy nazorat ostida bo‘lishi kerak. Mutaxassislar tomonidan beriladigan tavsiyalarga rioya qilinishi through chala tug‘ilgan chaqaloqning sog‘lom ulg‘ayishi va rivojlanishida asosiy omil hisoblanadi.

Chala chaqaloqlarning tug‘ilishi va ularga munosabat, parvarish jarayoni zamonaviy neonatal xizmat samaradorligini tubdan takomillashtirishga olib kelmoqda. Hozirda ko‘pgina mamlakatlarda, jumladan, O‘zbekiston Respublikasida ona va bola salomatligini muhofaza qilish, chala tug‘ilgan chaqaloqlarga ixtisoslashtirilgan tibbiy yordam ko‘rsatish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Pediatriya, neonatologiya, hamshiralik ishi va boshqa sohalar bo‘yicha mutaxassislar malakasi oshirilmoqda, zamonaviy texnologiyalar asosida parvarish standartlari ishlab chiqilmoqda va amaliyotga joriy qilinmoqda. Chala tug‘ilgan chaqaloqlarga nisbatan olib borilayotgan keng qamrovli chora-tadbirlar bolalarning tirik qolish ko‘rsatkichini yaxshilashga, ularning sog‘lom va barkamol voyaga yetishiga xizmat qilmoqda. Tibbiy xodimlar va ota-onalarning menlik va e‘tibori, nazorat faoliyatini to‘g‘ri tashkil etish asosida bu muammoni samarali hal etish mumkin.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, chala tug‘ilgan chaqaloqlar – zamonaviy tibbiyotning eng murakkab, e‘tibor va mehr talab qiladigan sohalaridan biridir. Ularning salomatligini mustahkamlash, sog‘lom o‘shishini ta‘minlash tibbiy ko‘nikmalar, texnologik yutuqlar hamda insoniy mehr uyg‘unligida amalga oshiriladi. Chala tug‘ilgan chaqaloqlarning sog‘lom voyaga yetishi uchun eng avvalo barqaror va samarali parvarish, to‘g‘ri ovqatlantirish, gigiyena va ehtiyotkorlik asosiy shart sifatida qaraladi. Bu jarayon murakkab va mas‘uliyatli bo‘lib, mutaxassislar va ota-onalarning uzviy hamkorligini talab qiladi. Sog‘lom jamiyat kelajagi uchun, yosh avlodning salomatligi yo‘lida har birimiz o‘z hissamizni qo‘shishimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, O. R. (2019). "Chala tug‘ilgan chaqaloqlarning parvarishi va ovqatlantirish usullari". O‘zbekiston Tibbiyoti Jurnal, 3(2), 55-60.
2. Akramova, Z. S. (2021). "Neonatologiyada chala tug‘ilganlarni parvarish qilishning zamonaviy usullari". Sog‘lom Avlod, 8(4), 32-38.

3. Bekmuratov, A. A. (2018). "Ilg‘or texnologiyalar asosida chala tug‘ilgan chaqaloqlarni parvarishlash". *Pediatriya va Neonatologiya*, 2(1), 17-22.
4. Boboniyazova, X. T. (2020). "Chala tug‘ilgan chaqaloqlarda uchraydigan asoratlar va ularni oldini olish". *Davolash va Profilaktika*, 4(3), 45-49.
5. Ismatullaeva, S. U. (2017). "Chala tug‘ilgan chaqaloqlarning jismoniy rivojlanishini monitoring qilish". *Tibbiyotda Yangi Ovoz*, 1(1), 24-30.
6. Karimova, Q. K. (2018). "Chala tug‘ilgan chaqaloqlarni uyda parvarish qilish: asosiy tamoyillar". *Ilm va Amaliyotda Neonatologiya*, 6(2), 63-68.
7. Mamatqulova, N. D. (2019). "Chala tug‘ilgan chaqaloqlarda nafas olish muammolari va ularni bartaraf etish choralari". *Attestatsiya va Pediatriya*, 5(2), 28-33.
8. Qodirova, M. F. (2022). "Chala tug‘ilgan bolalar uchun kengaytirilgan davolash va parvarishlash muammolari". *Yangi Tibbiy Qarashlar*, 10(1), 39-45.